

Background report

Valné shromáždění (GA)

**Zhroucené
státy**

ZHROUCENÉ STÁTY

Pomoc tzv. zhrouceným státům (failed states) a prevence jejich vzniku hraje klíčovou roli v naplňování elementárního poslání OSN¹. Těžko bychom se mohli snažit o zachování mezinárodního pořádku a bezpečnosti nebo zajišťování mezinárodní spolupráce bez zmapování aktuální situace týkající se nejproblematictějších členů společenství. Pokud ovšem máme dospět k nějakému pokroku je třeba především na základě těchto informací aktivně jednat a podnikat konkrétní kroky. Valné shromáždění Modelu OSN by se mělo při projednávání této agendy zaměřit na příčiny selhávání těchto států a hledat možná řešení, jak předcházet krizovým situacím v některých částech světa a vyhrocení konfliktů.

1. Pojem „Zhroucené státy“ - definice

Crisis State Research Center při London School of Economics and Political Science definuje zhroucený stát jako „stát, který selhal - například stát, který se již více není schopen starat o vlastní bezpečnost a vykonávat státní funkce a který nemá žádnou faktickou kontrolu nad svým územím a hranicemi. Zhroucený stát je takový, který už více neovlivňuje podmínky své vlastní další existence. Tento termín je v současné praxi používán v rozporuplných užitích (je tendence využívat termínu zhroucený stát také pro státy, které jsou slabé, ale stále se vyznačují atributy státu - tuto teorii centrum odmítá)...I ve zhroucených státech však některé prvky jako místní veřejná správa mohou nadále existovat.“²

Stát je charakterizován státní mocí, kterou vykonává na příslušném teritoriu a vůči jeho obyvatelům. Jinak řečeno, stát má pro sebe monopol legitimního násilí³, kterým si vynucuje státní zájmy. Pokud mu chybí prostředky k tomuto vynucování, stát zaniká a nastupuje na jeho místo bezvládní. Nemá-li stát tedy jeden nebo více z uvedených nutných atributů státu, přestává jím být ze své podstaty, což je právě případ zhroucených států. Zhroucený stát je tedy již zkrachovalým státem a mělo by se o něm mluvit v minulém čase. Problémem při označování států za zhroucené je, jak kvantifikovat, že vláda ztratila fyzickou kontrolu nad svým územím.

Základní funkce státu jinak vymezil např. I. W. Zartman ve své knize Collapsed States⁴ takto:

- Výkon a udržení si svrchovanosti
- Správa vnitřních procesů státu
- Zajištění bezpečnosti

Stát, který neplní tyto základní funkce, je považován za nefunkční, neschopný vykonávat moc nad svým územím a obyvatelstvem a tedy za zhroucený.

Bylo by příliš striktní rozlišovat státy pouze na ty funkční a ty, které selhávají. Vzhledem k široké škále problémů, se kterými se lze setkat a individualitě každého státu, neexistuje jediná oficiální definice zhroucených států. Hodnocení situace provádí americký think-tank Fund for Peace⁵ a časopis Foreign Policy, kteří každoročně vydávají seznam států podle jejich míry selhání. Nejedná se o uzavřený výčet zhroucených států, ale o kompletní hodnocení funkčnosti a úspěšnosti 177 suverénních států.

¹ Poslání a cíle OSN jsou zakotveny v Chartě Spojených Národů, která je dostupná na: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

² Crisis State Research Center; <http://www.crisisstates.com/download/drc/FailedState.pdf>

³ Termín, kterého užívá ve svém díle německý sociolog Max Weber.

⁴ Zartman, William I. Collapsed States. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1995, s. 1 - 5

⁵ Fund for Peace je nezisková výzkumná a vzdělávací organizace, která byla založena v roce 1957. Prvotním cílem bylo snažit se zabránit ozbrojeným konfliktům. V poslední době se zaměřil především na možné konflikty ve spojitosti s failed states. Oficiální internetová stránka organizace: <http://www.fundforpeace.org/>

2. Nejčastější znaky zhroucených států

- neschopnost centrální vlády kontrolovat státní území, boje o nerostné bohatství mezi centrální vládou a místními skupinami
- ztráta autority státních institucí, boj o moc mezi ústřední vládou a jinými skupinami (milicemi, státní armádou, místními uskupeními, náboženskými skupinami)
- nefungující hospodářství, vysoká inflace, růst stínové ekonomiky, zvyšování státního dluhu, devalvace měny
- nárůst ilegálních emigrantů
- ztráta vlivu občanů na fungování státu, nevyrovnaný vztah mezi občany a státem
- kriminalita, vznik výcvikových táborů teroristů, obchod s drogami
- chudoba, hlad, chybějící nebo nefungující sociální systém

Tento výčet neznamena, že stát, který lze charakterizovat jedním z uvedených znaků, je státem zhrouceným. U těch se tyto znaky kumulují ve vyšším počtu a navíc se zároveň podporují. Podstatným aspektem je také časový rozměr. Zhroucené státy se s těmito problémy potýkají v dlouhodobém měřítku, pohybují se jako by v začarovaném kruhu a samy nejsou schopny se ze svízelné situace dostat. Proto je zapotřebí efektivní pomoci ostatních států a především jednotné pomoci zaštitěné mezinárodními organizacemi.

3. Zhroucené státy a právo

Z právního hlediska by zhroucené státy vůbec neměly být státy, protože území zhrouceného státu postrádá jednotku schopnou uplatňovat vnitřní a vnější svrchovanost, a tedy neodpovídá všeobecně přijímané zásadě mezinárodního práva, podle které stát jako platný subjekt mezinárodního práva musí mít vládu a způsobilost vstupovat do vztahů s jinými subjekty mezinárodního práva.⁶ Absence těchto základních znaků státu se ignoruje a stále se na ně nahlíží jako na státy. To na poli mezinárodního práva vyvolává řadu problémů.

Zpochybněna je otázka odpovědnosti takového státu, když nemá vládu, která je tím orgánem, který by měl být odpovědný. Na kom je možné vymáhat právo? Stejně problematické je schvalování zahraničních misí na území daného státu? Kdo má pravomoc schválit vstup mise? Je to vláda, která má moc pouze nad částí území? „V případě zhroucení státu jeho odpovědnost za porušení mezinárodního práva fakticky dále existuje. Ač je stát neschopný jednat, jeho práva a povinnosti zůstávají. V principu však mezinárodní právo připouští, že stát nemůže být odpovědný za porušení třetí stranou, nemá-li efektivní instituce, které by mohly jednat jeho jménem. Jinými slovy: stát nemůže být zodpovědný za jednání soukromých osob proti mezinárodnímu právu, nemá-li možnost zasáhnout.“⁷ Výjimkou je několik zločinů⁸, za jejichž spáchání může být i jednotlivec postaven před soud. Měl by být souzen v zemi, kde došlo k porušení, ale může být také souzen před mezinárodní organizací nebo před Mezinárodním trestním tribunálem či ad hoc tribunálem⁹.

Každý stát by měl mít také vnitrostátní vymahatelné právo. V případě zhroucených států, které nemají moc nad svým územím a obyvatelstvem je těžko představitelné, že by ústřední orgány byly schopny nějaké právo vynucovat. Vzhledem k tomu, že neexistují žádná vnější ani vnitřní omezení, mocenské elity často sledují pouze svoje zájmy a tak místo, aby obyvatele chránily a poskytovaly

⁶ Václav Prášil, analytik AMO: Jak pomáhat zhrouceným státům, <http://www.amo.cz/publikace/jak-pomahat-zhroucenym-statum.html> (16. 11. 2009)

⁷ Background II. výboru VS Modelu OSN, VIII. ročník (2007/2008)

⁸ Zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny, zločin agrese.

⁹ Mezinárodní trestní soud má stíhat genocidu, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese, které spáchali jednotlivci. V roce 1998 byl přijat Římský statut Mezinárodního trestního soudu, ratifikován dostatečným počtem států byl však až v roce 2002, kdy také počala jeho působnost. Některé státy, včetně USA, dosud statut nepodepsaly. Česká republika ratifikovala až v roce 2008 a prezident podepsal v létě 2009. Mezinárodní trestní soud sídlí v Haagu.

jím zázemí, stávají se pro ně největší hrozbou. Obyvatelé nemají šanci se domáhat spravedlnosti. Proto je také nesmyslné se snažit těmto státům finančně pomoci, protože tyto prostředky si s velkou pravděpodobností rozdělí státní elity, které je nepoužijí na obnovu státu, ale nechají si je sami pro sebe. Jiný vhodnější zástupce státu však také neexistuje. Jelikož je však ústřední vláda neschopná vybírat daně, je peněz potřeba na udržování bezpečnostních složek, bez kterých by obnovení kontroly nad územím bylo nemožné. Mezinárodní společenství tedy nemůže financování omezit na nulu. Mělo by ale dohlížet na konečné použití těchto prostředků a stanovit jasná pravidla pro jejich získání.

Absence vnitrostátního práva s sebou také nese praktickou legálnost v jiných státech zakázaného chování. Ústřední moc, i kdyby chtěla sjednotit zemi a nastolit pořádek, tak bez apriorní moci nad obyvatelstvem nedosáhne dodržování tohoto práva. Nutné je tedy nejprve fyzické sjednocení, na jehož základě je potom možné vymáhat právo. Různé jiné skupiny si uzurpují moc a neexistuje proti nim legální možnost efektivního zásahu.

4. Index zhroucených států

Fund for Peace si stanovil 12 kritérií z oblasti společenské, ekonomické a politické, která považuje za relevantní při posuzování úspěšnosti státu. Podle těchto kritérií pak státy hodnotí v jejich úspěšnosti. Státy, které se selhávají ve všech těchto kritériích, jsou považovány za ty, kde je situace alarmující (alert), tedy právě to jsou ty, které bychom nazvaly zhroucenými státy.

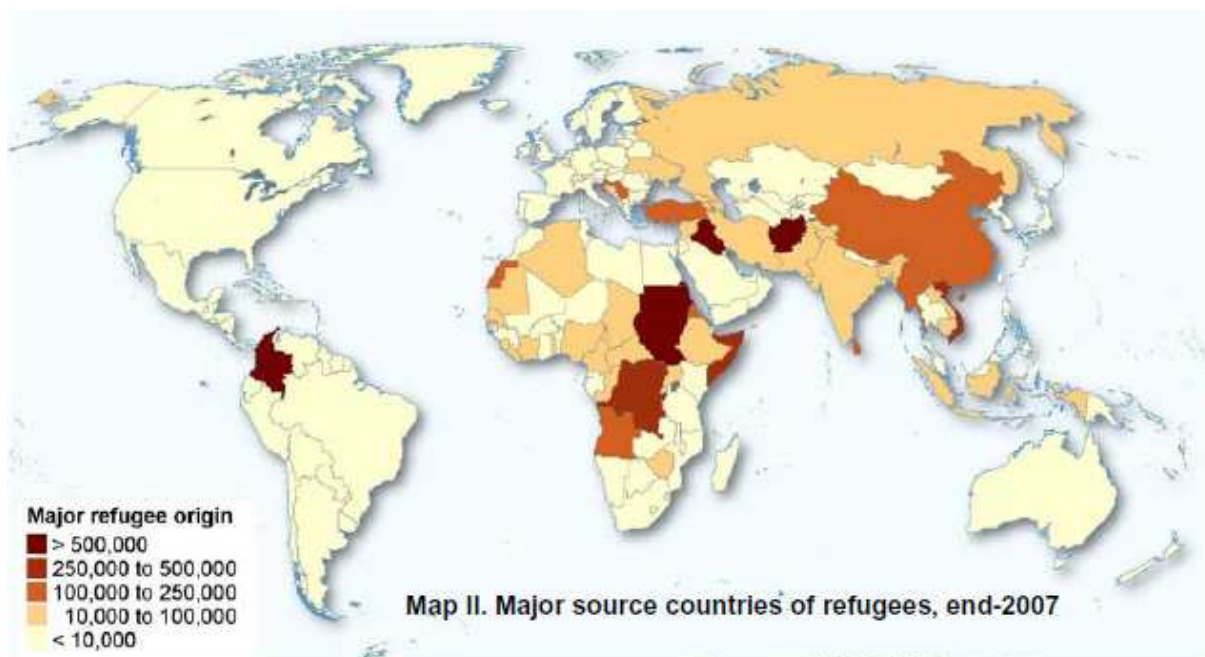
4.1. Společenské indikátory

4.1.1. Demografická situace

Stát selhává v případě, kdy není schopen vést perspektivní demografickou politiku nebo se dostatečně vyrovnat s vzniklou situací. Častým projevem je relativně vysoká hustota obyvatel v porovnání s množstvím dostupných surovin a potravin. Nadměrný počet lidí na malém území způsobuje také nemožnost vysokého procenta těchto lidí zapojit se do ekonomického a společenského života. Jiným problémem je nevyrovnaná věková pyramida, kdy je populace buď příliš stará, nebo příliš mladá.

4.1.2. Uprchlíctví

Uprchlíctví není prvotním selháním, ale až důsledkem jiných problémů. Jako ukazatel funguje právě proto, že ukazuje na nejčastější nedostatky. Lidé většinou prchají před chudobou, hladem, perzekucí, nemocemi a nedostatkem základních surovin nutných pro život jako je např. čistá voda.

Zdroj: <http://www.global-neighborhood.org/wp-content/uploads/2009/05/World-Map-Refugee-Origin.jpg>

Tmavě zbarvené oblasti představují ty, ze kterých pochází největší počet uprchlíků.

4.1.3. Legalita extrémistických skupin

Vnitrostátní společenské klima negativním způsobem ovlivňuje neschopnost státu potlačit tendence různých skupin, které perzekuuji jiné občany kvůli odlišnému politickému názoru nebo ekonomickému postavení. Mnohdy je to však sám stát, který tak sám činí a nejde ani o jeho neschopnost jako spíše vůli se s těmito skupinami vypořádat.

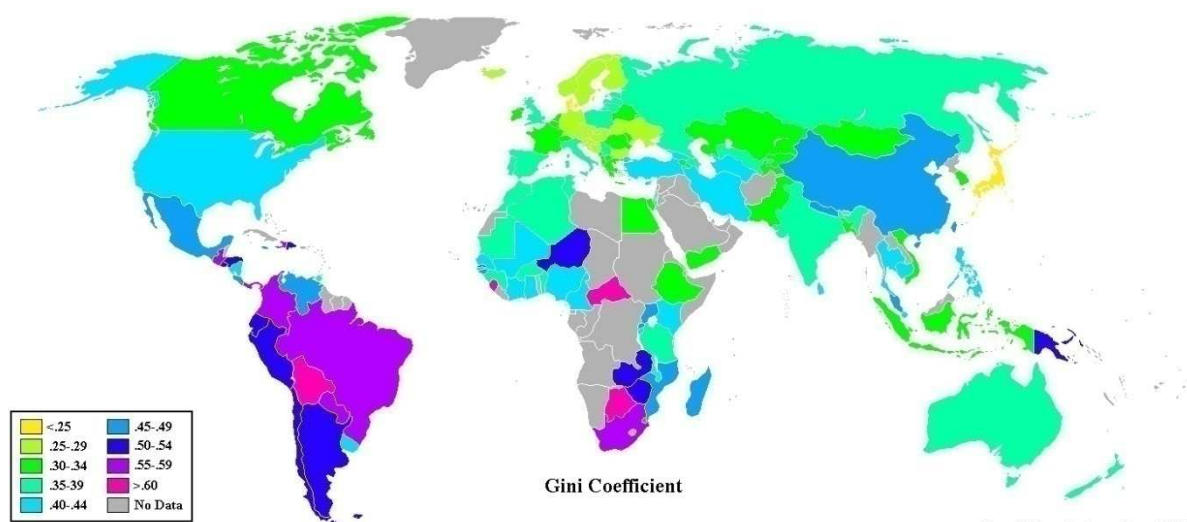
4.1.4. Útlak

Útlakem je naopak myšleno omezování projevu a činnosti jiných skupin občanů, zejména intelektuálů vědců a těch, kteří vystupují proti centrální vládě. Tento bod do značné míry souvisí s druhým kritériem, uprchlictvím. Projevem útlaku je odchod ekonomicky aktivní střední třídy ze země, který je brzy následován hromadným opouštěním země veškerým obyvatelstvem.

4.2. Ekonomické indikátory

4.2.1. Ekonomická nerovnost

Stát selhává také ve chvíli, kdy dochází k ekonomické polarizaci společnosti, k prohlubování rozdílů mezi jednotlivými skupinami obyvatel. Tyto rozdíly se odrážejí v přístupu ke vzdělání, k možnostem nalézt práci a promítají se do společenského statutu člověka. Roste tak množství těch, kteří žijí v chudobě, mezi nimiž je vysoká míra dětské úmrtnosti a negramotnosti. Propast mezi jednotlivými vrstvami společnosti pak může ústít v rétoriku opírající se o etnickou odlišnost a vyvolává obavy z občanské války.

Zdroj: UN Human Development Report 2007/2008

Na vyobrazené mapce státy fialové představují ty, kde je ekonomická nerovnost největší a naopak státy žluté ty, kde jsou rozdíly nejmenší.¹⁰

4.2.2. Ekonomický pokles

Tradiční ekonomické ukazatele slouží i analýze úspěšnosti jednotlivých států a vyhodnocení zhroucených států. Alarmujícím je pokud se prudce snižuje HDP na obyvatele, roste státní dluh, krachují podniky, klesají ceny komodit, mizí zahraniční investice, devaluje se národní měna, roste černý obchod nebo uniká kapitál. Ve své pokročilé fázi tak ekonomický pokles dostává společenský rozměr, když lidé doplácí na chyby státu neschopností státu dostát svým závazkům vůči státním zaměstnancům nebo i vůči občanům.

4.3. Politické indikátory

4.3.1. Kriminalita státu

Kriminalizace státu značí nezákonné chování vysoce postavených státních představitelů.

4.3.2. Veřejné služby

Poskytování veřejných služeb v sobě odráží schopnost státu plnit své základní funkce. Pokud stát nemůže zajistit bezpečí pro své občany, neposkytuje zdravotní péči, nestará se o fungování školství nebo veřejné dopravy, značí to selhání státu. Stejně tak by měl být aparát veřejné správy nezávislý na vládnoucích elitách. Porušení této premisy je rizikovým faktorem.

4.3.3. Lidská práva

Prvním krokem k nedodržování lidských stát je obvykle uchopení moci autoritářskou vládou, která si uzurpuje moc a potlačuje ústavní a demokratické instituce. V další fázi už dochází k samotnému porušování základních lidských práv a svobod, ať se jedná o svobodu slova a projevu nebo zákaz diskriminace.

4.3.4. Bezpečnostní aparát

¹⁰ Mapa je vybarvena na základě tzv. Giniho koeficientu, což je matematické vyjádření odchýlení se od ideálního modelu, kdy by bylo bohatství rozděleno rovnoměrně. Více na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20238991~menuPK:492138~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367,00.html>

Ve zhroucených státech neexistuje bezpečnostní aparát, který by se normálně měl starat o pořádek v zemi a kontrolovat státní území. Absence této složky umocňuje neschopnost vlády vykonávat moc nad teritoriem státu.

4.3.5. Mocenské elity

Problémem v selhávajících státech bývá také ztráta autority státních institucí a převzetí jejich role faktickými mocenskými elitami, často představiteli menších místních skupin. Stát nemá dostatečnou moc, aby se takovému převzetí moci mohl bránit. Tyto nové elity často používají nacionalistickou rétoriku, na kterou mnozí nespokojení občané slyší.

4.3.6. Zahraniční intervence

Zahraniční intervence jsou posledním indikátorem a stojí částečně mimo ty ostatní, protože přímo nehodnotí stát jako takový, ale nepřímou poukazují na selhání státu tím, že sousedské nebo jiné státy se rozhodly ve zhrouceném státu zakročit. Intervencím může docházet i v nezhroutených státech a proto jsou zahraniční intervence spíše pomocným kritériem.

5. Řešení, přístup OSN

Podle J. Hamreho a G. Sullivana existuje 8 teoretických alternativ, jak přistupovat ke zhrouceným státům. Pouze některé z nich však v praxi mohou fungovat.

- 1) **Nedělat nic** - zkušenosti však ukazují, že zhroucené státy se z kritické situace sami nedostanou. U zhroucených států se jedná o problémy, které mnohdy trvají již od vzniku těchto států. Např. Súdán celou svou historii od vzniku v roce 1956 kromě 11 let strávil v permanentní občanské válce.
- 2) **Izolovat** zhroucené státy - současný svět je natolik globalizovaný, že i kdybychom odhlédli od morálního aspektu pomoci obyvatelům těchto států, nebylo by možné tohoto dosáhnout.
- 3) **Rozdělit na malé části** - rozdělení by mohlo omezit vnitrostátní konflikty mezi jinými národy, etniky nebo skupinami, ale také by vytvořením nových hranic mohlo vytvořit nové konflikty.
- 4) **Integrovat do většího celku** - samy státy by k tomuto musely mít vůli, jinak by došlo akorát k dalším konfliktům v rámci nového státu. Sjednocení několika sousedních zhroucených států by vytvořilo nový větší zhroucený stát.
- 5) **Zavést mezinárodní autoritu** - takovou autoritou by v současnosti mohla být OSN, a přesto se situace ve zhroucených státech neutišuje.
- 6) **Poskytnout sousedský dohled** - země regionu by sice měly mít snahu problém vyřešit, ale často jsou destabilizované celé regiony a např. v problematických oblastech v Africe nejsou státy, které by byly schopné takový dohled zajistit. Navíc dohlížet lze až ve fázi, kdy se stát dostane z nejhorší a společenství se snaží o udržení stavu.
- 7) **Pomocť jedné straně v konfliktu a doufat, že zvítězí a změní vztahy v zemi** - většinou není jasně rozlišitelné, kdo je tím dobrým, kterého by mělo mezinárodní společenství podpořit a jestli vůbec nějaký takový je. Státy by měly především dospět ke zlepšení vlastními silami s nepřímou zahraniční pomocí.
- 8) **Mezinárodní řešení intervencí nebo jinými opatřeními**

5.1. Mezinárodní řešení

Proč by se mělo mezinárodní společenství zabývat zhroucenými státy?

- Znemožňují snahy mezinárodního společenství o dosažení světového míru a bezpečnosti.

- o Selhání jednoho státu ovlivňuje celý region a může tak destabilizovat větší oblast. Obyvatelstvo zhrouceného státu masově emigruje do sousedních zemí a dochází tak k vytváření komunit, které mohou vést další spory v přijímající zemi. Navíc oblast trápí i ekonomicky, protože prakticky přestává fungovat obchod na regionální úrovni.
- Existuje vztah mezi státní efektivitou a rozvojem.
- Zhroucené státy poskytují zázemí teroristickým organizacím a složkám organizovaného zločinu.

Neexistuje žádná obecně přijímaná teorie, jak zhrouceným státům prakticky pomoci nebo jak účinně bránit v rozšiřování problému. Není ani jisté, že již běžící programy, které jsou vedeny různými mezinárodními vládními i soukromými organizacemi, jsou efektivní. Řešení problému je třeba rozdělit do dvou úrovní - za prvé, jak pomoci zhrouceným státům a za druhé, jak předcházet tomu, aby se další státy nezařadily mezi ty zhroucené.

První kategorie je řešena trojicí opatření:

1. uvalením embarga¹¹ na export některého zboží (diamanty, nerostné suroviny), které přináší problematiku straně vysoké zisky, které používá na financování konfliktu,
2. koordinací zahraniční humanitární a jiné pomoci,
3. nasazení mírových jednotek.

Preventivní opatření souvisejí s vývojem celého světa. Ensemble všech jednotlivých akcí a politik by měl vytvářet stabilnější prostředí, kde bude méně docházet k individuálním selháním států. Jde tedy o vytváření prostředí, které bude působit preventivně.

Ukázalo se, že riziko konfliktu je vyšší v oblastech, kde jsou nízké příjmy a úroveň vzdělání, kde je jednoduché se zmocnit přírodních zdrojů a použít je ve svůj prospěch, kde jedna etnická menšina dominuje menší a kde jsou velké diaspory obyvatel v zahraničí, které se vměšují do občanské války i po jejím skončení.¹² Mezinárodní společenství by se tedy mělo snažit těmto situacím předcházet. Skupiny uzurpující si moc jsou často financovány právě z přírodních zdrojů (ropa, drogy, diamanty atd.). Světové společenství by tedy mělo nastavit pravidla pro obchod s diamanty a ostatními kradenými komoditami. Dále by mělo monitorovat stav dodržování lidských práv a diskriminace menšinové části obyvatel.

Mezinárodní společenství může preventivně působit ekonomicky, politicky a také legislativně. Ekonomicky vyspělejší stát méně pravděpodobně zkolabuje, proto je důležité podporovat hospodářský rozvoj těchto zemí. K tomu může docházet např. prostřednictvím vzdělávacích programů, které pomohou tamějšímu obyvatelstvu v začátcích nebo omezením cel a tarifních kvót na zboží z nerozvinutých zemí. S oběma prostředky je však třeba zacházet opatrně tak, aby dosáhly svého cíle a nebyly hned v počátku zneužity a také, aby vynaložené náklady nebyly nižší konečný přínos. Politicky mezinárodní společenství může pomáhat při budování fungujících institucí např. poskytováním nezávislého dohledu nad probíhajícími volbami. V oblasti legislativy nemůže přímo vymáhat dodržování práva, ale může ho spoluvytvářet tak, aby v zemi vůbec existoval právní rámec.

5.2. Role OSN

5.2.1. Opatření Rady bezpečnosti

„Žádná jiná instituce nemá tolik zkušeností z oblasti multilaterálních vztahů, potřebnou kompetenci, koordinační schopnosti a netěší se takové nestrannosti jako OSN.“¹³ Kompetence Rady bezpečnosti vyplývají z kapitoly VII Charty OSN¹⁴ (akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných), která Radě bezpečnosti dává pravomoc v první řadě k učinění opatření bez použití

¹¹ Krajní prostředek diplomatického nátlaku, zákaz vývozu nějaké komodity do nějakého státu nebo zákaz obchodování s nějakým státem.

¹² Rozvojovka - Globální bezpečnost a rozvoj; http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnost-a-rozvoj_226_21.htm

¹³ Informační centrum OSN v Praze - Mír a bezpečnost; <http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/>

¹⁴ Úplné znění Charty Spojených národů v českém jazyce viz <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

ozbrojené síly¹⁵ a v případě jejich neefektivnosti také k použití vojenských prostředků¹⁶. Co to je „ohrožení míru“, bylo dále specifikováno v několika rezolucích Rady bezpečnosti.

Klíčové rezoluce Rady bezpečnosti týkající se ohrožení míru ve zhroucených státech:

- Rezoluce č. 688 ze dne 5. dubna 1991 týkající se Kurdů v Iráku¹⁷ stanovila princip, že závažné porušování lidských práv státem na vlastních občanech je „ohrožení míru“.
- Rezoluce č. 794 ze dne 3. prosince 1992¹⁸ ustavující UNITAF¹⁹ v Somálsku určila, že „rozsah lidské tragédie způsobené konfliktem“ je dostačujícím pro klasifikaci situace jako porušení mezinárodního míru a bezpečnosti.
- Rezoluce č. 841 ze dne 16. června 1993²⁰ o Haiti dále stanovuje, že vláda jednající proti demokratickým principům představuje ohrožení míru a bezpečnosti.

Tyto interpretace toho, co znamená „ohrožení míru“ umožňují Radě bezpečnosti v případě porušení výše zmiňovaných principů jednat podle článků 41 a 42 Charty. Patrné by mělo být zejména to, že porušování těchto principů patří mezi základní charakteristiky zhroucených států.

V historii Rada bezpečnosti již několikrát udělila mandát konkrétním státům nebo již existující mírové misi, aby použila i ozbrojenou sílu. Jednalo se o řešení situace v Bosně a Hercegovině²¹, na Haiti²² a v Somálsku²³.

5.2.2. Preventivní diplomatická a vojenská opatření

Hlavními metodami prevence vzniku nových konfliktů nebo opětovného vzplanutí starých jsou preventivní diplomacie, preventivní rozmístění a preventivní odzbrojení.²⁴ Preventivní diplomacie využívá metod zprostředkování, usmírování a vyjednávání. Aby bylo možné včas přistoupit k preventivní diplomacii, monitoruje OSN situaci po celém světě. Preventivní rozmístění znamená přítomnost mírových sil v místě potenciálního konfliktu. Jako opatření bylo použito pouze dvakrát a to v Bývalé jugoslávské republice Makedonii a ve Středoafričské republice. Preventivní odzbrojení je metoda, kterou se snaží snížit počet zbraní v místě možného konfliktu. OSN se v tomto drží motta, že zničení zbraní včerejška zabráni jejich použití ve válkách zítřka.

5.2.3. Mírové mise

Mírové mise tvoří vojenské, policejní a civilní jednotky, které dbají o dodržování míru a pořádku v dané oblasti a usilují tak o stabilizaci. Jejich rozmístění schvaluje Rada bezpečnosti a souhlasí s nimi vláda daného státu, což právě u zhroucených států často činí problém a znemožňuje jejich

¹⁵ Článek 41 Charty, který stanoví, že „*rada bezpečnosti může rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy Organizace spojených národů, aby taková opatření provedli. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových a jiných, jakož i přerušování styků diplomatických*“.

¹⁶ Článek 42 Charty stanoví, že „*má-li Rada bezpečnosti za to, že by opatření podle článku 41 nedostačovala anebo že se ukázala nedostatečnými, může podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Takové akce mohou zahrnovat demonstrace, blokádu a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Organizace spojených národů*“.

¹⁷ Viz <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0688.htm>

¹⁸ Viz [http://www.un-somalia.org/docs/S-RES-794%20\(1992\).pdf](http://www.un-somalia.org/docs/S-RES-794%20(1992).pdf)

¹⁹ UNITAF (Unified Task Force) byly ozbrojené jednotky operující v letech 1992 - 1993 v Somálsku, účastníci se americké operace Nastolení naděje (Restore Hope).

²⁰ Viz <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement>

²¹ Více o misi OSN v Bosně a Hercegovině viz <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmibh/>

²² Více o misi OSN na Haiti viz http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unmih.htm

²³ Více o misi OSN v Somálsku viz http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosomi.htm a http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom2.htm

²⁴ Informační centrum OSN Praha - Mír a bezpečnost, prevence konfliktů; <http://www.osn.cz/mir-a-bezpecnost/?kap=16>

použití. Příslušníci mírových sil se snaží o zlepšení dialogu v zemi a snaží se hlavní aktéry přimět k řešení situace. V současnosti takto OSN operuje v 8 afrických zemích, ale také v dalších regionech.²⁵

Mírová mise v Libérii (UNMIL)²⁶

Občanská válka na přelomu 80. a 90. let vedla k úplnému kolapsu země. Od začátku konfliktu se snažila mírotvorně zasáhnout regionální organizace ECOWAS²⁷, kterou podporovala i OSN. V roce 1992 Rada bezpečnosti schválila embargo na dovoz zbraní a generální tajemník OSN jmenoval speciálního představitele, který měl pomoci ECOWAS uzavřít mírovou dohodu mezi znesvářenými stranami. Dohoda nakonec byla podepsána v roce 1993 v Beninu a po jejím přijetí OSN do oblasti vyslala pozorovatelskou misi (UNOMIL), která měla za úkol napomoci aplikování mírové dohody. V roce 1997 nakonec došlo k uklidnění situace a byly vyhlášeny volby, které vyhrál vůdce vládní opozice Charles Taylor. V roce 2003 se ovšem situace mezi vládou a opozicí i přes přítomnost jednotek OSN znovu vyhrotila a vypukla další občanská válka. Od té chvíle začala OSN rychle jednat a přiměla strany, aby v půlce roku 2003 podepsaly novou mírovou dohodu a zároveň vyslala mírové sbory, které mají napomáhat udržení míru a stabilizaci země.

5.2.4. Humanitární a rozvojová pomoc

„Tváří v tvář obnoveným konfliktům a rostoucímu počtu obětí i finančních škod rozvíjí OSN dva základní přístupy. Na jedné straně se snaží poskytnout obětem okamžitou pomoc, a to především prostřednictvím operačních orgánů, na straně druhé usiluje o zlepšení preventivních strategií, které by umožnily těmto krizím předcházet.“²⁸

Humanitární pomoc by se neměla omezovat, především ne v první fázi, pouze na pomoc finanční. Hospodářská pomoc a příliv přímých zahraničních investic²⁹ sice pomůže nastartovat ekonomický růst země, ale musí k tomu být již vybudovány určité předpoklady jako fungující instituce. Na začátku je tedy efektivnější poskytovat pouze pomoc záchranářskou a technickou. Finanční pomoc by měla být používána jen v některých nutných případech, kdy je navíc přesně specifikováno, na co bude použita. Například tak je třeba posílat peníze na platy příslušníků armády.

5.2.5. Ekonomická opatření - embargo

Embargo je obecně zákaz vývozu něčeho do nějakého státu či zákaz obchodování s tímto státem. Dalším možným případem je embargo na pohyb osob. U zhroucených států se jako prostředek prevence používá zejména embargo na dovoz zbraní, které se snaží předejít ozbrojeným konfliktům nebo embargo na nerostné suroviny či diamanty, z nichž jsou většinou financovány nelegitimní vlády těchto států.

Embargo na dovoz zbraní bylo použito například v Somálsku v roce 1992 nebo ho použila OSN v bývalé Jugoslávii jako protest proti tvrdému zákroku Srbů proti kosovským Albáncům. V Somálsku kritická situace stále trvá, ale v Kosovu embargo dosáhlo požadovaného cíle. Jugoslávie začala jednat s Albánci, přestala s útoky proti kosovskému obyvatelstvu, stáhla svoje jednotky z provincie a umožnila OSN a ostatním humanitárním organizacím přístup do oblasti.³⁰

Obecně je však problémem embarga, že na jeho uplatnění nedoplatí pouze centrální vláda, ale také zbytek země a tedy i obyvatelstvo, kterému se naopak často snaží mezinárodní společenství pomoci.

²⁵ Přehled všech současných mírových misí viz <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/currentops.shtml#africa>.

²⁶ United Nations Mission in Liberia; <http://unmil.org/>

²⁷ Economic Community of West African States

²⁸ Informační centrum OSN Praha - humanitární otázky; <http://www.osn.cz/humanitarni-otazky/>

²⁹ Přímé zahraniční investice (PZI) lze definovat jako investici vyjadřující dlouhodobý kapitálový vztah a kontrolu ze strany přímého zahraničního investora nad podnikem, který se nachází v jiné zemi. Kritériem pro zařazení do PZI je podle MMF minimálně 10 % a vyšší podíl kmenových akcí, resp. hlasovacích práv na zahraniční společnosti. PZI se jeví jako jeden z prostředků, jak úspěšně nastartovat ekonomiku v chudých zemích - jedná se o příliv zahraničního kapitálu, který zajišťují z větší části nadnárodní společnosti, které mají zájem investovat své prostředky právě do takto postižených zemí. (Zpráva pro II. výbor VS, Obnova válkou zničených zemí v Africe)

³⁰ Arms Control Organization - UN Lifts Arms Embargo on Yugoslavia; <http://www.armscontrol.org/node/3078>

6. Failed States Index 2009

Zdroj:

http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/2009_failed_states_index_interactive_map_and_rankings

I letos vydal Fund for Peace ve spolupráci s Foreign Policy list rizikových států. Failed States jsou výše na mapce vyobrazeny tmavě červenou barvou. V rozmezí 90 a 120 bodů se nachází 38 států převážně afrických a asijských. Níže je uvedeno prvních deset nejproblematictějších států včetně bodových hodnocení jednotlivých zemí.

Rank	Country	I-1	I-2	I-3	I-4	I-5	I-6	I-7	I-8	I-9	I-10	I-11	I-12	Total
1	Somalia	9.8	9.9	9.7	8.5	7.7	9.5	10.0	9.9	9.9	10.0	10.0	9.8	114.7
2	Zimbabwe	9.8	9.1	9.1	10.0	9.7	10.0	9.8	9.8	9.9	9.7	9.5	7.6	114.0
3	Sudan	9.0	9.8	9.9	9.0	9.6	7.0	9.8	9.5	9.8	9.7	9.5	9.8	112.4
4	Chad	9.3	9.4	9.8	7.8	9.3	8.3	9.8	9.6	9.5	9.9	9.8	9.7	112.2
5	Dem. Rep. of the Congo	9.7	9.6	8.9	8.1	9.3	8.3	8.6	9.2	9.0	9.7	8.7	9.6	108.7
6	Iraq	8.7	8.9	9.7	9.1	8.6	7.6	9.0	8.4	9.3	9.7	9.6	10.0	108.6
7	Afghanistan	9.3	8.9	9.6	7.2	8.4	8.3	9.8	8.9	8.8	9.9	9.1	10.0	108.2
8	Central African Republic	8.9	9.0	8.6	5.7	9.1	8.4	9.3	9.3	8.9	9.6	9.5	9.1	105.4
9	Guinea	8.5	7.1	8.2	8.6	8.9	8.7	9.8	9.2	9.0	9.4	9.2	8.0	104.6
10	Pakistan	8.3	8.6	9.6	8.3	8.8	6.4	9.1	7.5	8.9	9.5	9.6	9.5	104.1

Zdroj: Fund for Peace;

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140

7. Příklady zhroucených států

Výše uvedená tabulka jednoznačně ukazuje na fenomén, kdy většina zhroucených států se nachází v Africe. Příčinou jejich problémů a následného selhání je více. Někteří přisuzují důležitou roli při vývoji afrického kontinentu kolonizaci západními státy a neschopnosti udržet se na vlastních nohách

po získání nezávislosti. Jiní poukazují na postavení těchto států během studené války. Dvě mocnosti je využívaly k vlastním cílům, zároveň se však o tyto státy staraly a finančně je zajišťovaly. Od konce studené války, kdy africké státy ztratily pro USA a SSSR svoji strategickou hodnotu a musely se osamostatnit, dále upadaly. Lze ovšem polemizovat o tom, jak by si africké státy vedly i bez těchto zásahů. Ne všechny africké státy byly kolonizované a ani tyto výjimky si nevedou dobře. Např. Etiopie nikdy nebyla kolonií, a přesto je mezi nejproblematictějšími státy. Naopak existují v minulosti kolonizované státy, které dnes velice dobře prosperují. Jako příklad poslouží například Indie.

7.1. Somálsko

Již druhý rok se na prvním místě hodnocení Failed States Index umístilo Somálsko³¹. Situace v Somálsku se navíc podle Fund for Peace nezlepšuje. V letošním roce dosáhlo celkového skóre 114,7 bodů, přičemž v posledních letech má toto číslo neustálou tendenci stoupat. Na každou kategorii tak připadá necelých 9,6 bodu z 10 možných, což značí, že ve všech kritériích úspěšnosti státu Somálsko selhává. Zásadním problémem Somálska je válka mezi jednotlivými klany a náboženská rozdílnost vedoucí k nesnášenlivosti. Tyto konflikty se sekundárně projevují dalšími problémy pro příkladnost: přelidněním³², nedostatkem potravin a pitné vody, zvýšením počtu uprchlíků³³, odchodem intelektuálních elit, hospodářstvím závislým jen na několika málo odvětvích, absencí centrální státní moci, piráctvím, partyzánskými boji a nedodržováním lidských práv.

		Social				Economic		Political/Military					
	Total Score	Demographic Pressures	Refugees & Displaced Persons	Group Grievance	Human Flight	Uneven Development	Economy	Legitimacy of the State	Public Services	Human Rights	Security Apparatus	Factionalized Elites	External Intervention
2007	111.1	9.2	9.0	8.5	8.0	7.5	9.2	10.0	10.0	9.7	10.0	10.0	10.0
2008	114.2	9.8	9.8	9.5	8.3	7.5	9.4	10.0	10.0	9.9	10.0	10.0	10.0
2009	114.7	9.8	9.9	9.7	8.5	7.7	9.5	10.0	9.9	9.9	10.0	10.0	9.8
2007 to 2008	▲	▲	▲	▲	▲	◀▶	▲	◀▶	◀▶	▲	◀▶	◀▶	◀▶
2008 to 2009	▲	◀▶	▲	▲	▲	▲	▲	◀▶	▼	◀▶	◀▶	◀▶	▼

Zdroj: http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=380&Itemid=537

Jak se tedy vyvíjela situace v Somálsku a co jsou největší problémy?

Somálsko získalo nezávislost v roce 1960, kdy se spojilo Britské a Italské Somálsko. Válka mezi znesvářenými klany však neumožňovala vytvoření fungující vlády. V roce 1970 se k moci dostala levicová despotická vláda vedená generálem Siad Barrem, což započalo sérii občanských válek a místních konfliktů. Od války s Etiopií v roce 1978 se začaly prosazovat různé opoziční skupiny. Celá situace však vyvrcholila v roce 1991, kdy opoziční frakce svrhla dosavadní vládu. V zemi nastala anarchie a ekonomický chaos. Rada bezpečnosti 24. 4. 1992 zahájila nejprve humanitární akci a později vojenskou operaci a 9. 12. 1992 byla zahájena mezinárodní operace Obnovená naděje³⁴. I přes nedořešení situace, vojáci OSN ze země odešli v roce 1995. Od té doby je Somálsko ve stavu permanentní občanské války. Navíc je země rozdělena na tři celky ovládané jinými skupinami. Na severozápadě se nachází samosprávné území zvané Somaliland, které je pravděpodobně nejstabilnější, ale mezinárodní společenství stejně neuznalo jeho nezávislost. Na východě leží druhé samosprávné území Puntland, které počítá pouze s provizorní nezávislostí a v případě stabilizování

³¹ Závěry z roku 2008:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=292&Itemid=452

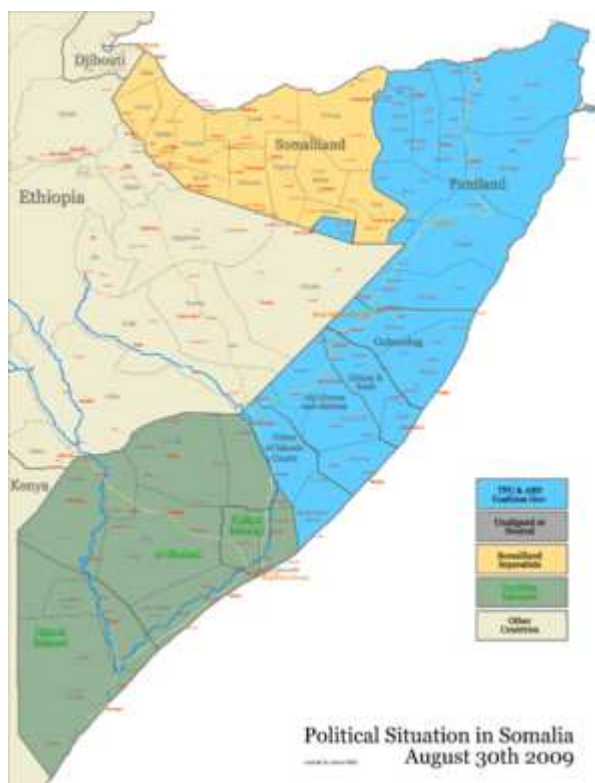
³² V roce 2009 rostl počet obyvatel o 2,82 % a počet lidí pod 15 let činil 44,7 %. Viz

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=380&Itemid=537

³³ Za poslední rok se počet uprchlíků, žadatelů o azyl a lidí stěhujících se uvnitř země (IDP = internally displaced person) zvýšil na 1,1 milionu. Viz tamtéž.

³⁴ Více viz <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

centrální vlády se chce znovu připojit se statutem autonomního území. Poslední oblastí je Jihozápadní Somálsko, nad kterým ztratila moc přechodná vláda³⁵. V roce 2006 ovládl jih země Svaz islámských soudů³⁶ a vyjednával s přechodnou vládou o uspořádání země. Pokus o dohodu neuspěl a mezi oběma stranami začala válka. Nakonec se na stranu přechodné vlády přidala etiopská armáda a konflikt tak byl na jednu stranu ukončen. Na druhou stranu však nedošlo k vyřešení celé situace. Etiopané se ze somálského území stáhli, ale oficiální somálská vláda nemá kontrolu ani nad hlavním městem. Svaz islámských soudů se stáhnul z Mogadiša i většiny strategických měst. Konflikt se přenesl do roviny partyzánské války. Absence centrální moci po dobu 18 let vyústila v mnohé problémy, mezi nimi výrazný na mezinárodním poli je pirátství³⁷ na somálském pobřeží. Vzhledem k nelepšící se situaci v Somálsku, bude třeba ujít ještě dlouhou cestu, než se země stabilizuje. Otázkou pro mezinárodní společenství zůstává, jak k této stabilizaci přispět, jaké podniknout kroky.

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Courts_Union

7.2. Další zhroucené státy

Jako další příklady zhroucených států by mohl posloužit Čad³⁸, který se se situací vypořádává stále hůře, Zimbabwe³⁹, Súdán⁴⁰, Demokratická republika Kongo⁴¹, Irák⁴² nebo Afghánistán⁴³.

³⁵ Vláda zvolená v roce 2004 přechodným exilovým parlamentem, který zasedal v keňském Nairobi. V jejím čele stál Cabdullaahi Yuusuf Axmed.

³⁶ Svaz islámských soudů (The Islamic Court Union) je skupina soudů Šarí'a, které se spojily, aby konkurovaly tehdejší vládě Somálska a získaly moc. V jejich čele stál Sharif Sheikh Ahmed.

³⁷ Článek serveru iHned.cz zabývající se pirátským viz http://ihned.cz/c4-10072840-30506240-000000_d-v-somalsku-vladnou-novodobi-pirati-kde-se-vzali-a-proc-jsou-nebezpecni

³⁸ Informace o Čadu z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=381&Itemid=538, informace o misi OSN v Čadu: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurcat/index.html>

³⁹ Informace o Zimbabwe z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=381&Itemid=538

⁴⁰ Informace o Súdánu z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=383&Itemid=540, informace o misi OSN v Súdánu: <http://www.unmis.org/>

8. Závěr

Zhroucené státy nejsou obehnané zdi, ani nejsou opuštěnými ostrovy vzdálenými od pevniny, ale představují problém, který nelze jednoduše uklidit do poslední zásuvky až nakonec šuplíku. Zhroucených a slabých států je třeba si všimnout z několika důvodů. Za prvé nechceme vybudovat polarizovaný svět, kde na jedné straně budou bohaté státy ještě bohatší než teď a na druhé chudé utápějící se v ještě větší chudobě. Za druhé zhroucené státy jakoby trpěly nakažlivou chorobou a nestabilní situace se často přenáší i na sousední státy a destabilizuje celý region. Zhroucené státy také často poskytují zázemí teroristickým organizacím a jsou kolébkami organizovaného zločinu. Důležitým je ale především podchycení rizikových států dříve než se dostanou do začarovaného kruhu zhroucení, z kterého je i s pomocí mezinárodního společenství těžké se dostat.

⁴¹ Informace o Súdánu z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=386&Itemid=543,
informace o misi OSN v Kongu: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/monuc/>

⁴² Informace o Iráku z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=388&Itemid=545,
informace o misi OSN v Iráku: <http://www.uniraq.org/>

⁴³ Informace o Afghánistánu z pohledu Fund for Peace:

http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=385&Itemid=542

Použité informační zdroje a doporučená literatura:

CHOMSKY, Noam. *Failed states: the abuse of power and the assault on democracy*, London: Penguin, 2006.

COLLIER, Paul. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What can be Done About it*, Oxford: Oxford University Press, 2007.

GROS, Jean Germain. Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti. *Third World Quarterly*, 1996, vol. 17, issue 3, s. 455 - 472.

WAIŠOVÁ, Šárka. *Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007.

Arms Control Association;
<http://www.armscontrol.org/>

Crisis State Research Center;
<http://www.crisisstates.com/>

Federation of American Scientists;
<http://www.fas.org/>

Foreign Policy;
http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/the_2009_failed_states_index

Fund for Peace;
<http://www.fundforpeace.org/>

Governance and Social Development Ressource Center;
<http://www.gsdc.org/>

Global Guerrillas;
<http://globalguerrillas.typepad.com>

Human Development Reports;
<http://hdr.undp.org/en/>

Informační centrum OSN Praha;
<http://osn.cz/>

Oficiální stránka somálské vlády;
<http://www.tfgsomalia.net/>

Rozvojovka;
<http://www.rozvojovka.cz/>

Světová banka;
<http://www.worldbank.org/>

UN Somalia;
<http://www.un-somalia.org/>

United Nations Mission in Liberia;
<http://unmil.org/>

United States Agency for International Development;
www.usaid.gov/

Top partneři

Generální partner
Modelu OSN

Hlavní partner
Modelu OSN

Model NATO is co-sponsored by
the North Atlantic Treaty Organization

Hlavní partner
Modelu NATO

British Embassy
Prague

Generální partner
Modelu EU

Nizozemské velvyslanectví

Hlavní partner
Modelu EU

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

Univerzitní partner

Partner zahájení

Obecní dům

Partner jednání

Dodavatelé služeb

profimedia.cz

KONICA MINOLTA
efektivně tiskne a tiskne

AUTO ZRUCKÝ
DEALER NISSAN

MOTOROLA

Hasičská vzájemná
pojišťovna, a.s.

Mediální partneři

RESPEKT

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Evropské
noviny

THE PRAGUE POST

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Asociace pro mezinárodní otázky využívá zpravodajství z databází ČTK, jejichž obsah je chráněn autorským zákonem. Přepis, šíření, či další zpřístupňování tohoto obsahu či jeho části veřejnosti, a to jakýmkoliv způsobem, je bez předchozího souhlasu ČTK výslovně zakázáno.

Copyright (2003) The Associated Press (AP)-všechna práva vyhrazena. Materiály agentury AP nesmí být dále publikovány, vysílány, přepisovány nebo redistribuovány.

Zpracoval: Kateřina Humplíková

Redakční úprava: Lucie Bednářová, Daniela Zrucká

Grafická úprava a tech. spolupráce: David Petrbok

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XV. ročníku Modelu OSN.

© AMO 2009

Model OSN

Asociace pro mezinárodní otázky, Žitná 27, 110 00 Praha 1

Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: model.osn@amo.cz, IČ: 65 99 95 33

»www.amo.cz« »www.studentsummit.cz«